

Skolors hantering av nationella prov – oanmäld granskning vårterminen - 2019

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	3
Bakgrund - Nationella provs betydelse som stöd för en likvärdig betygssättning.....	6
Resultat - Skolor har goda rutiner kring hantering av nationella prov	11

Sammanfattning

Skolinspektionen har under våren 2019 genomfört en oanmäld granskning av grund- och gymnasieskolors hantering av nationella prov. Hantering innebär i denna granskning skolors arbetssätt kopplat till att beställa, ta emot, förvara samt planera genomförande av de nationella proven. I granskningen ingår även skolors förvaring av prov efter provtillfället.

Skolinspektionen har genomfört liknande granskningar hösten 2018 och våren 2017. Bakgrunden till Skolinspektionens oanmälda granskningar är de signaler myndigheten fått, från bland annat Skolverket genom det myndighetsgemensamma samarbetet kring nationella prov.

Från och med 2018 gäller att vid betygssättningen i ett ämne, som det ges ett nationellt prov i, ska elevens resultat på det provet *särskilt beaktas* vid betygssättningen. De nationella proven fyller således en central funktion vid betygssättningen. Proven är noga utprovade och har utvecklats just för att vara ett stöd vid betygssättningen. Dock understryks i Skolverkets allmänna råd om betyg att resultatet på ett nationellt prov inte ska vara det enda underlaget, men det går inte att bortse från resultatet om det inte finns särskilda skäl för det. Resultat på ett nationellt prov har därför större betydelse än andra enskilda underlag vid lärarens utvärdering av elevernas kunskaper vid betygssättningen.¹ Återkommande spridning riskerar att skada både provens legitimitet och motverka provens syfte att bidra till en rättvisande och likvärdig bedömning och betygssättning. Otillåten spridning av provuppgifter, kan i förlängningen således skada förtroendet för hela betygssystemet.

Otillåten spridning skapar också ett merarbete för skolor när så kallade ersättningsprov behöver användas. Uppgifter i prov som blivit kända i förväg kan inte heller återanvändas i framtida prov. Även om den otillåtna spridningen av prov minskat den senaste tiden är det fortsatt viktigt att huvudmän, rektorer, lärare och annan personal på skolan följer de bestämmelser och rekommendationer som finns kopplat till hantering och genomförande av nationella prov. Enligt Skolinspektionen är detta en central förutsättning för att så långt som möjligt förhindra otillåten spridning av provuppgifter.

Granskningen har genomförts som oanmälda verksamhetsbesök och omfattar 67 skolor (36 grundskolor och 31 gymnasieskolor). Såväl kommunala (45 stycken) som fristående skolor (22 stycken) har ingått i granskningen.

¹ Skolverket (2018). *Skolverkets Allmänna råd med kommentarer. Betyg och betygssättning*. s.37.

Skolinspektionens slutsatser

De granskade skolornas hantering av nationella prov är överlag god. I denna granskning har Skolinspektionen identifierat färre utvecklingsområden kring skolors hantering av nationella prov jämfört med tidigare granskningar, vilket är ett positivt resultat. Som exempel riktades utvecklingsområden, gällande hantering av nationella prov, till sju skolor i vårens granskning jämfört med 32 skolor i granskningen 2018.² Granskningen 2019 visar att det är en betydligt lägre andel skolor som beställt nationella prov för andra ändamål än att genomföra dem på utsatt datum vilket minskar risken för otillåten spridning.³ Granskningen visar också att en högre andel skolor har avtal som säkerställer att leveransen av prov inte blir stående obebakade. Även hanteringen vad gäller tidpunkt för genomförande skiljer markant från tidigare granskningar. I vårens granskning uppger samtliga skolor, utom en (jämfört med 80 procent vid höstens granskning), att provet kommer att påbörjas klockan nio. Möjliga förklaringar till att skolorna i årets granskning har goda rutiner kan vara Skolverkets skärpta hanteringsinstruktioner, Skolverkets förtydliganden i de beställningsformulär som avser nationella prov samt det fokus på vikten av goda hanteringsrutiner som Skolinspektionens återkommande granskningar inneburit. Skolinspektionen vill dock betona att även om denna granskning visar att hanteringen av nationella prov överlag är god finns ett fåtal skolor med bristande rutiner. Skolinspektionens bedömning är att även om de till antalet är få kan de negativa följderna snabbt bli mycket omfattande.

De flesta skolor som granskats förvarar proven inlåsta, säkerheten kan dock förstärkas genom att ytterligare försvåra för obehöriga att nå utrymmet där proven förvaras. Liksom tidigare granskningar visar denna granskning att de flesta skolor förvarar proven på ett säkert sätt. På 65 av 67 skolor förvaras proven inlåsta i skåp och/eller rum. Samtidigt gör Skolinspektionen bedömningen att proven på ett antal skolor med vissa ansträngningar kan nås av obehöriga. Det kan bland annat handla om att elever vid vissa tillfällen vistas i rummet samtidigt som personal eller att ett stort antal av skolans personal har nyckel till det aktuella rummet. Skolinspektionen vill därför betona vikten av att skolor verkligen säkerställer att förvaringen av nationella prov är utformad på så sätt att risken för obehöriga att få tillträde till utrymmet minimeras.

Tidigare års nationella prov förvaras i hög utsträckning inlåsta på skolan eller hos huvudmannen. Eftersom uppgifter i tidigare prov kan komma att återanvändas i upp till 6-8 år efter ursprungligt provdatum är det viktigt att genomförda prov förvaras på ett sådant sätt att det säkerställs att Skolverket kan använda provet under den tid som har föreskrivits. I de allra flesta fall förvaras tidigare genomförda prov inlåsta på liknande sätt som de prov som är aktuella för genomförande under vårterminen. Skolinspektionen har dock bedömt att på ett antal skolor sker även förva-

² Jämförelsen omfattar granskningsområden som är motsvarande mellan åren. I årets granskning riktades även utvecklingsområden till två skolor gällande förvaringen av tidigare genomförda prov. Eftersom det är första gången tidigare genomförda prov ingår i granskningen omfattas dessa två skolor inte i jämförelsen.

³ Om fler prov än nödvändigt beställs ökar risken för spridning. Ju fler prov som är i omlopp, desto mer ökar risken för läckor, vilket även påverkar möjligheten att återanvända provuppgifter i nya nationella prov.

ringen av tidigare års prov så att proven med vissa ansträngningar kan nås av obehöriga. Därför vill Skolinspektionen även här betona vikten av att skolor verkligen säkerställer att förvaringen av tidigare nationella prov är sådan att risken för obehöriga att få tillträde till utrymmet minimeras.

Många skolor arbetar aktivt för att motverka otillåten spridning av nationella prov.

Denna granskning visar att andelen skolor som uppger att de drabbats av otillåten spridning det senaste året har minskat något (19 procent 2019 jämfört med 24 procent 2018). Flera av rektorerna i granskningen uppger att de ständigt arbetar för att motverka otillåten spridning. Att förankra rutiner i alla led, utifrån Skolverkets föreskrifter, hanteringsinstruktioner och checklista för nationella prov, att säkerställa att proven förvaras väl inlåsta i utrymmen dit få har tillträde, att ge lärarna tillgång till proven samma dag som genomförande, är några av de aktiviteter som rektorerna uppger. Den förbättring rektorerna själva uppger att skolan kan göra avseende hantering, rör i första hand att se över de leveransavtal skolan har med postdistributören. Även Skolverket bekräftar bilden av minskad spridning av prov med föreskrivna provdatum. Enligt Skolverket har enbart två av 24 prov med föreskrivna provdatum spridits i förväg vilket är en markant minskning jämfört med tidigare läsår.

Bakgrund – De nationella provens betydelse som stöd för en likvärdig betygssättning

Från och med 2018 gäller att vid betygssättningen i ett ämne eller kurs, som det ges ett nationellt prov i, ska elevens resultat på det provet *särskilt beaktas*. Detta gäller såväl i grundskolan som i gymnasieskolan. Provresultaten eller resultat på delprov ska dock inte särskilt beaktas om det finns särskilda skäl.⁴ Av förarbetena framgår att formuleringen *särskilt beaktas* inte innebär att provet helt ska styra betyget utan att provet även fortsättningsvis ska utgöra ett stöd vid betygssättningen.⁵ I Skolverkets allmänna råd om betyg understryks att resultatet på ett nationellt prov inte ska vara det enda underlaget, men det går inte att bortse från resultatet om det inte finns särskilda skäl för det. Anledningen är att nationella prov är välkonstruerade, noga utprovade och har utvecklats just för att vara ett stöd vid betygssättning. Resultat på ett nationellt prov har därför större betydelse än andra enskilda underlag vid lärarens utvärdering av elevernas kunskaper vid betygssättningen.⁶

Skolinspektionen har i ett flertal rapporter identifierat problem kopplat till likvärdighet i arbetet med bedömning och betygssättning. Myndighetens granskningsrapport 2019 av gymnasieskolors arbete med betygssättning i svenska 3, i gymnasieskolan, visar bland annat att medvetenheten om relationen mellan kursbetyg och resultaten på det nationella provet är låg bland lärarna på de granskade skolorna. På tre fjärdedelar av skolorna görs det heller ingen analys av relationen mellan kursbetyg och resultaten på det nationella provet i det aktuella granskningsämnet (svenska 3). Ett annat resultat som framkom var att lärare i vissa fall inte väger in resultatet på det nationella provet vid betygssättning eller att det ges mindre värde än andra underlag.⁷

Återkommande resultat i Skolinspektionens granskningar är vikten av samverkan och samsyn inom och mellan skolor vad gäller bedömning och betygssättning. Likaså visar rapporterna att det finns brister i skolors systematiska uppföljning och analys av betygsskillnader inom och mellan klasser och mellan olika elevgrupper. Det är också centralt att huvudman, rektor och lärare söker förklaring till omotiverat stora avvikelser mellan elevens resultat på nationella prov och deras slutbetyg och disku-

⁴ 15 kap. 25a § skollagen (2010:800).

⁵ Regeringens proposition (2017/18:14) *Nationella prov rättvisa, likvärdiga och digitala*. s.25.

⁶ Skolverket (2018). *Skolverkets Allmänna råd med kommentarer. Betyg och betygssättning*. s.37.

⁷ Skolinspektionens (2019). *Betygssättning på högskoleförberedande program i kursen svenska 3*.

terar arbetssätt och metoder för att främja en rättvisande och likvärdig betygssättning. Vikten av att huvudman och rektor skapar förutsättningar så att lärare kan samverka kring bedömnings- och betygsfrågor kan inte nog understrykas.⁸

Otillåten spridning av nationella prov

De senaste åren har den otillåtna spridningen av nationella prov i första hand rört grundskolans årskurs 9 och gymnasieskolan samt inom kommunal vuxenutbildning. Spridningen sker ofta snabbt genom att provuppgifter delas mellan elever genom olika sociala medier (exempelvis Facebook-grupper). Hela händelseförloppet kan sällan kartläggas, det vill säga exakt hur spridningen startat eller hur den/de som först kom åt provuppgifterna gått till väga. Skolverkets bedömning är dock att risken för otillåten spridning är störst efter det att proven har levererats till skolorna, detta mot bakgrund av att spridningen ofta upptäckts kort inpå genomförandet av provet.⁹ Under vårterminen 2019 noteras dock en minskning av antalet kända fall av otillåten spridning av prov med föreskrivna provdatum.

Skolors hantering är enligt Skolinspektionens bedömning avgörande för att förhindra att provuppgifter sprids i förtid. Skolinspektionens oanmälda granskningar av skolors hantering av nationella prov 2017 och 2018 visade att även om flertalet av de granskade skolorna följde de anvisningar som finns vad gäller hantering av nationella prov, fanns på vissa skolor en förhöjd risk för otillåten spridning. Som exempel fanns skolor där en osäkerhet om var proven förvarades eller om skolan ens gjort någon beställning av prov. Det saknades även avtal om leverans med kvittens med postdistributören på flera skolor, vilket kan medföra en ökad risk för otillåten spridning.

Granskningen under 2018 visade också att flera gymnasieskolor beställer nationella prov för andra ändamål än att genomföra provet på utsatt datum¹⁰. Att skolor beställer prov för att genomföra långt senare än det föreskrivna provdatumet kan få negativa konsekvenser för provens syfte. Om fler prov än nödvändigt beställs ökar risken för spridning. Ju fler prov som är i omlopp, desto mer ökar risken för läckor, vilket även påverkar möjligheten att återanvända provuppgifter i framtida nationella prov.

⁸ Skolinspektionen (2018). *Rättvis och likvärdig betygssättning i grundskolan – granskning av rektorers och huvudmäns arbete*. Skolinspektionen (2018). *Ombedömning av nationella prov 2017 - Fortsatt stora skillnader*. Skolinspektionen (2016). *Samverkan för en likvärdig bedömning*. Skolinspektionen (2015). *Processerna spelar roll*. Skolinspektionen (2014). Rapport 2014:08. *Uppenbar risk för felaktiga betyg - En kortrapport om likvärdighet och kvalitet i skolors betygssättning*, Skolinspektionen (2013). Rapport T-2013:01 *Tillsyn av bedömning och betygssättning - Med fokus på skolor med stora avvikelser i förhållande till Skolinspektionens omrättning och i relationen mellan nationella prov och slutbetyg*, Skolinspektionen (2012) rapport 2012:8. *”Vi har inte satt ord på det”*. En kvalitetsgranskning av kunskapsbedömning i grundskolans årskurs 1-3, Skolinspektionen (2011) rapport 2011:4. *Betyg i gymnasieskolan - En kvalitetsgranskning av betygssättning i historia A, kemi A och svenska B*. Skolinspektionen (2010) rapport 2010:12. *Betygssättning i gymnasieskolan 2010 - Engelska A, Naturkunskap A samt Ellära A*, Skolinspektionen (2010) rapport 2010:10. *Arbetar skolor systematiskt för att förbättra elevernas kunskapsutveckling?*

⁹ Riksrevisionen (2018). *Otillåten spridning av nationella prov – vad gör Skolverket och Skolinspektionen?* s.16.

¹⁰ Resultatet gäller för såväl obligatoriska som frivilliga prov.

Återanvändning av gamla provuppgifter

Skolverket återanvänder uppgifter i prov för att säkerställa provens svårighetsgrad över tid och föreskriver därför hur lång återanvändningstid olika prov har. Under denna återanvändningstid gäller att proven förvaras på ett sådant sätt att det säkerställs att Skolverket kan återanvända proven under den tid som har föreskrivits.¹¹ Som exempel kan uppgifter i de nationella proven i årskurs 9 med genomförande vårterminen 2019 återanvändas till och med 30 juni 2025.¹² Det är därför mycket viktigt att proven förvaras på ett säkert sätt under föreskriven återanvändningstid.

Nya skärpta skrivningar i Skolverkets föreskrifter

Skolverket har vidtagit flera åtgärder för att motverka otillåten spridning av nationella prov. Bland annat sker utskick av proven närmare föreskrivet provdatum och bedömningsanvisningarna (facit), som tidigare skickades tillsammans med proven, levereras numera till skolorna först efter provens genomförande. Det sker även en digitalisering av proven från och med år 2022.¹³

Från och med mars 2019 gäller reviderade föreskrifter för hantering och genomförande av nationella prov. Bland annat har skrivningarna skärpts vad gäller krav på förvaring av prov. Av de reviderade föreskrifterna framgår att proven ska förvaras *inlåsta* på ett sådant sätt att det *säkerställs att provets innehåll inte blir känt* före föreskrivet klockslag för provet, föreskrivet provdatum, föreskriven provperiod eller under föreskriven användningstid.¹⁴

Det framgår också av de skärpta föreskrifterna att skolenheten ska ha rutiner för att ta emot en leverans av ett prov på ett sådant sätt att det *säkerställs* att provets innehåll inte blir känt.¹⁵

I föreskrifterna har även regleringen skärpts vad gäller när provförseglingen tidigast får brytas. I de reviderade föreskrifterna framgår att proven *ska öppnas tidigast* föreskrivet provdatum eller första dagen för föreskriven provperiod.¹⁶ Från och med vårterminen 2019 *ska* också alla prov och delprov, om det inte finns särskilda skäl, påbörjas klockan nio föreskrivet provdatum i grundskolans årskurs 9 och i gymnasieskolan.¹⁷

¹¹ Se 6 § Skolverkets föreskrifter om hantering och genomförande av nationella prov (SKOLFS 2013:19) (senaste version inkl. ändringar införda genom SKOLFS 2019:3).

¹² Se 14 § Skolverkets föreskrifter om nationella prov i årskurs 3, 6 och 9 i grundskolan läsåret 2018/2019 (SKOLFS 2018:264).

¹³ <https://www.skolverket.se/temasidor/digitalisering/digitala-nationella-prov/digitalisering-av-de-nationella-proven>

¹⁴ Se 6 § Skolverkets föreskrifter om hantering och genomförande av nationella prov (SKOLFS 2013:19).

¹⁵ Se 10 § Skolverkets föreskrifter om hantering och genomförande av nationella prov (SKOLFS 2013:19).

¹⁶ Se 14 § Skolverkets föreskrifter om hantering och genomförande av nationella prov (SKOLFS 2013:19).

¹⁷ Se 5-6 § Skolverkets föreskrifter om nationella prov i gymnasieskolan läsåret 2018/2019 (SKOLFS 2017:99) (senaste version inkl. ändringar införda genom SKOLFS 2018:67) samt 12-13 § Skolverkets föreskrifter om nationella prov i årskurs 3, 6 och 9 i grundskolan läsåret 2018/2019 (SKOLFS 2017:96) (senaste version inkl. ändringar införda genom SKOLFS 2018:264).

Metod och genomförande

Skolinspektionens granskning har omfattat oanmälda verksamhetsbesök på 67 skolor. Besöken genomfördes under april och maj vårterminen 2019. Granskningen inriktas mot grund- och gymnasieskolors hantering av nationella prov och skolornas arbete för att motverka otillåten spridning av provuppgifter innan och efter provtillfället. Granskningen har avgränsats till skolornas hantering av de nationella proven innan provtillfället genom att bedöma i vilken utsträckning skolorna följer de föreskrifter och rekommendationer som finns för att provens innehåll inte ska bli känt i förtid. Provens förvaring efter provtillfället har också granskats. Vid granskningstillfället ställdes även frågor till rektor om skolans rutiner och arbetssätt vid genomförande av nationella prov.

Vid besöken samlades uppgifter in kopplade till skolornas arbetsprocess avseende hantering av nationella prov. Uppgifterna samlades in genom observation av skolans förvaring av de nationella proven samt intervju med rektor. Samtliga granskade skolor har fått ett beslut där eventuella utvecklingsområden och/eller förelägganden återkopplats.

Urvalet av skolor i granskning är valt utifrån geografisk spridning samt spridning mellan grundskolor och (36 stycken) och gymnasieskolor (31 stycken).

Som grund för bedömningarna har Skolinspektionen, förutom Skolverkets föreskrifter, utgått från Skolverkets hanteringsinstruktioner och checklista för att förhindra spridning av proven.¹⁸

Följande prov har omfattats i granskningen:

Aktuellt prov	Antal skolor
Svenska 3/svenska som andraspråk 3 (provdatum 10 april)	7
Engelska 5 delprov (provdatum 2 maj)	1
Engelska 6 delprov (provdatum 3 maj)	4
Engelska 5 (provdatum 8 maj)	4
Engelska 6 (provdatum 10 maj)	8
Matematik 3 b och 3 c (provdatum 20 maj)	1
Matematik 1 a, 1 b och 1 c (provdatum 22 maj)	6
Engelska åk 9 (provdatum 9 april)	13
Engelska åk 9 (provdatum 11 april)	10
Matematik åk 9 (provdatum 15 maj)	13
Total	67

¹⁸ Detta har skett genom att Skolinspektionen inspekterat om skolorna i dessa avseenden följer Skolverkets föreskrifter om hantering och genomförande av nationella prov (SKOLFS 2013:19) (senaste version inkl. ändringar införda genom SKOLFS 2019:3); Skolverkets föreskrifter om nationella kursprov i gymnasieskolan läsåret 2018/2019 (SKOLFS 2017:99) (senaste version inkl. ändringar införda genom SKOLFS 2018:267); Skolverkets föreskrifter om nationella prov i årskurs 3, 6 och 9 i grundskolan läsåret 2018/2019 (SKOLFS 2017:96) (senaste version inkl. ändringar införda genom SKOLFS 2018:264); Skolverket (2019). *Nationella prov – hanteringsinstruktioner* samt Skolverket (2019). *Checklista för att förhindra spridning av nationella prov*.

Resultat – Hanteringen av nationella prov har förbättrats

Skolinspektionen riktar färre utvecklingsområden till skolor angående deras hantering av nationella prov jämfört med tidigare granskningar vilket är ett positivt resultat. Som exempel riktas utvecklingsområden gällande hantering av nationella prov till sju skolor i granskningen 2019 jämfört med 32 skolor i granskningen 2018. Det är en lägre andel skolor i granskningen 2019 som beställt nationella prov för andra ändamål än att genomföra dem på utsatt datum. Denna granskning visar även att det är en högre andel skolor jämfört med tidigare, där rektor uppger att skolan har avtal som säkerställer att leveransen av prov inte blir stående obevakade. Vidare påträffar Skolinspektionen färre öppnade förseglingar i årets granskning jämfört med tidigare granskningar.¹⁹

Proven förvaras i hög utsträckning inlåsta och är förseglade

Skolverkets föreskrifter, hanteringsinstruktioner och checklista anger hur skolor ska hantera och förvara nationella prov.²⁰ Skolverkets föreskrifter är bindande för skolorna att följa medan hanteringsinstruktionerna och checklistan är rekommendationer som skolor bör följa.

Enligt föreskriften ska ett prov förvaras inlåst vid en skolenhet på ett sådant sätt att det säkerställs att provets innehåll inte blir känt före föreskrivet provdatum.²¹ Skolverket rekommenderar starkt att rektorn utser en administrativt ansvarig person som ser till att proven förvaras inlåsta på ett sådant sätt att innehållet inte blir känt.²²

Granskningen visar att skolorna i hög utsträckning hanterar och förvarar de nationella proven så att dess innehåll inte röjs. Av de granskade skolorna förvarar 97 procent proven inlåsta. Vanligast är att proven förvaras inlåsta i ett låst skåp som finns i ett låst rum (45 procent). Det är även vanligt att proven förvaras i ett låst rum (33 procent). Rummet är vanligen ett arkiv- eller förrådsrum där proven förvaras i kartonger.

¹⁹ Ett fall i årets granskning jämfört med tre fall 2018.

²⁰ Skolverkets föreskrifter om hantering och genomförande av nationella prov (SKOLFS 2013:19) (senaste version inkl. ändringar införda genom SKOLFS 2019:3); Skolverkets föreskrifter om nationella kursprov i gymnasieskolan läsåret 2018/2019 (SKOLFS 2017:99) (senaste version inkl. ändringar införda genom SKOLFS 2018:267); Skolverkets föreskrifter om nationella prov i årskurs 3, 6 och 9 i grundskolan läsåret 2019/2020 (SKOLFS 2017:96) (senaste version inkl. ändringar genom SKOLFS 2018:64); Skolverket (2019). *Nationella prov – hanteringsinstruktioner* samt Skolverket (2019). Checklista för att förhindra spridning av nationella prov.

²¹ Se 6 § Skolverkets föreskrifter om hantering och genomförande av nationella prov (SKOLFS 2013:19).

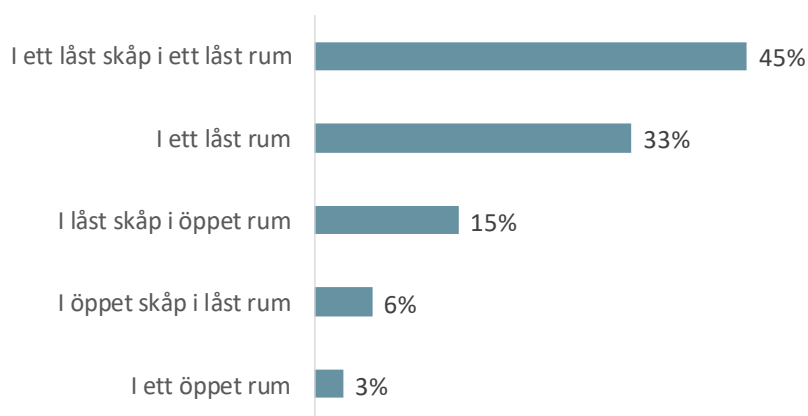
²² Skolverket (2019). *Nationella prov hanteringsinstruktioner* och Skolverket (2019) samt Skolverket (2019). Checklista för att förhindra spridning av nationella prov.

I Skolinspektionens tidigare granskningar förekom att prov förvarades på olika ställen på skolan och det förekom även att rektorer varit osäkra på om skolan beställt prov eller inte. I årets granskning förvaras samtliga prov (utom två) i inlåsta skåp och/eller låsta rum. Skolinspektionen bedömer i hög utsträckning att proven förvaras på ett sådant sätt att det är mycket svårt för obehöriga att komma åt proven.

I det ena fallet där Skolinspektionen fann prov som inte var inlåsta stod vid inspektionstillfället det kassaskåp där proven förvaras öppet. Kassaskåpet fanns dock i en bemannad expedition. I det andra fallet förvarades de nationella proven vid inspektionstillfället i ett öppet förråd i anslutning till skolans bibliotek.

I några fall gör dock Skolinspektionen bedömningen att även om proven förvaras inlåsta kan obehöriga med vissa ansträngningar komma åt proven (ca 20 procent av skolorna). Det kan bland annat handla om att elever vid vissa tillfällen vistas i rummet samtidigt som personal eller att ett stort antal av skolans personal har nyckel till det aktuella rummet. Skolinspektionen vill därför betona vikten av att skolor säkerställer att förvaringen (på det sätt proven är inlåsta) av nationella prov är utformad på så sätt att risken för obehöriga att få tillträde till utrymmet minimeras.

Hur förvaras de nationella proven? Andel (%) av samtliga granskade skolor (n=67).

Även tidigare års prov förvaras i hög utsträckning inlåsta

Skolverket återanvänder uppgifter i prov, dock aldrig prov i sin helhet. Det finns därför en återanvändningstid på proven. Hur lång denna återanvändningstid är framgår av Skolverkets föreskrifter. Återanvändningstiden är tryckt på de olika provhäftenas framsidor. Under denna återanvändningstid gäller att proven ska förvaras på ett sådant sätt att det säkerställs att Skolverket kan återanvända proven under den tid som har föreskrivits.²³ Det är därför mycket viktigt att proven förvaras på ett säkert sätt under föreskriven återanvändningstid.

En majoritet av de granskade skolorna förvarar tidigare års prov²⁴ inlåsta på motsvarande sätt som de nationella prov som ska genomföras under vårterminen

²³ Se 6 § Skolverkets föreskrifter om hantering och genomförande av nationella prov (SKOLF5 2019:3).

²⁴ I granskningen inspekterades skolors förvaring av de nationella prov som genomfördes 2018 samt 2016.

2019. Av de prov som genomfördes 2018 förvaras 91 procent i ett låst rum och/eller skåp på skolan. Bland de prov som genomfördes 2016 förvaras 82 procent i ett låst rum och/eller skåp på skolan. I de fall proven inte är inlåsta på skolan uppger rektorerna att tidigare års prov inte längre förvaras på skolan. Som exempel förvarar en skola proven från 2016 i ett centralt arkiv hos huvudmannen. Andra exempel är förvaring hos arkivföretag eller att proven är inlåsta i förråd utanför skolbyggnaden.

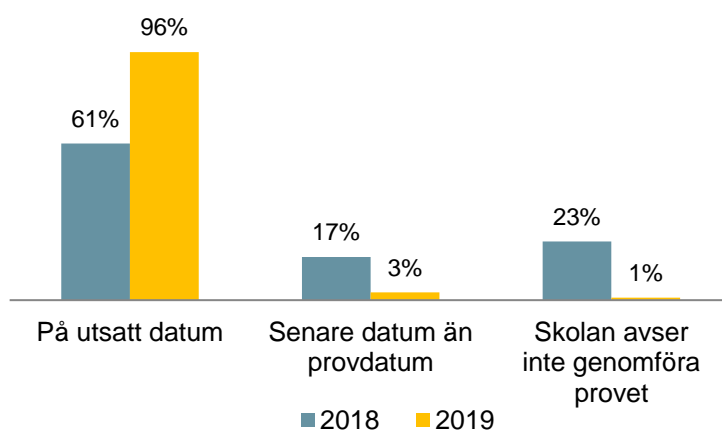
Ovanligt att skolor beställer prov för andra syften än att genomföra proven på föreskrivet provdatum

Ett anmärkningsvärt resultat vid granskningen 2018 var att 4 av 10 gymnasieskolor beställde prov som de inte hade för avsikt att genomföra på föreskrivet provdatum. Att skolor beställer prov för att genomföra långt senare än det föreskrivna provdatumet kan få negativa konsekvenser för provens syfte. Om fler prov än nödvändigt beställs ökar risken för spridning. Ju fler prov som är i omlopp, desto mer ökar spridningsrisken, vilket även påverkar möjligheten att återanvända provuppgifter i framtida nationella prov.

Vårens granskning visar en markant skillnad i beställningsförfarande. Bland skolorna uppger 96 procent att de har för avsikt att genomföra proven på utsatt datum jämfört med 61 procent 2018. Resultatet skiljer sig inte åt mellan grund- och gymnasieskolorna. En möjlig förklaring till den positiva utvecklingen kan vara att Skolverket förtydligat beställningsbrev till rektor att aktuellt prov endast får beställas för elever som ska genomföra kursen den termin som provet gäller för.

Två skolor uppger att de beställt prov utan planer på att genomföra proven på föreskrivet provdatum. De anledningar som uppges är bland annat att en skolresa hindrat dem från att genomföra proven på föreskrivet provdatum. Den andra skolan uppger att de beställt prov i fortbildningssyfte för lärarna.

Vilken dag planerar er skola att genomföra det nationella provet? Andel (%) av samtliga granskade skolor (2018 n=66; 2019 n=67).

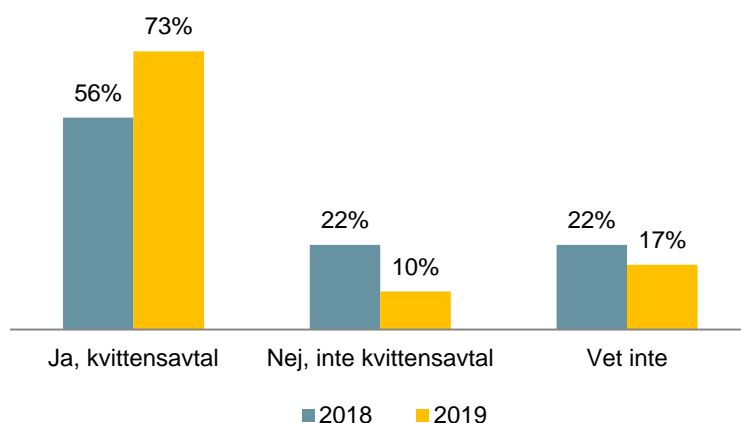

Varje skola ska ha rutiner för att ta emot en leverans av prov på ett sådant sätt att det säkerställs att provets innehåll inte blir känt.²⁵ Skolverket rekommenderar även att rektor utser en administrativt ansvarig person som säkerställer kraven på säkra rutiner för mottagande.²⁶

Skolinspektion bedömer att de besökta skolorna i hög utsträckning har rutiner som säkerställer att proven tas emot på ett sådant sätt att dess innehåll inte blir känt. Vid en majoritet av skolorna tar rektor eller en av rektor utsett ansvarig person emot de leveranser av prov som kommer till skolan och låser därefter in försändelsen.

Vårens granskning visar också att 73 procent av skolorna, jämfört med 56 procent i höstens granskning, har avtal med postdistributören som säkerställer att de nationella proven kvitteras vid leveransen. Granskningen visar dock att 27 procent av skolorna saknar eller är osäkra på om de har avtal med distributören som garanterar att försändelsen av nationella prov kvitteras vid leveransen. Utan leveransavtal med kvittens finns risken att en leverans av nationella prov tillfälligt förvaras på ett tillgängligt sätt och därmed ökar risken för otillåten spridning.

Har ni avtal som säkerställer att de nationella proven kvitteras vid leverans? Andel (%) av samtliga granskade skolor (2018 n=66; 2019 n=67).

Skolorna planerar för provstart kl. 09:00

Samtliga skolor (utom en) i granskningen uppger att de kommer att påbörja genomförande av provet klockan 09:00 det aktuella provdatumet. Även detta resultat är en förbättring jämfört med granskningen 2018.

I granskningen 2018 uppgav 20 procent av skolorna²⁷ att de planerade att påbörja det nationella provet tidigare än klockan 09:00. Elever som genomför provet tidigare har i realiteten möjlighet att sprida provuppgifter till de elever som påbörjar proven senare. Att påbörja provet tidigare än klockan 09:00 innebär således en förhöjd spridningsrisk. Granskningen 2019 visar alltså att risken för otillåten spridning i samband med att elever påbörjar genomförandet i förtid kraftigt minskat.

²⁵ Se 10 § Skolverkets föreskrifter om hantering och genomförande av nationella prov (SKOLF5 2013:19).

²⁶ Skolverket (2019). *Nationella prov hanteringsinstruktioner* och Skolverket (2019) samt Skolverket (2019). Checklista för att förhindra spridning av nationella prov.

²⁷ Andel av de skolor som 2018 uppgav att de hade för avsikt att genomföra det nationella provet (n=34).

Granskningen visar vidare att det är mycket ovanligt att rektorer beslutat om att proven behöver öppnas i förtid för att anpassa provets genomförande för elever med funktionsnedsättning. Skolverkets föreskrifter anger att ett prov som är förslutet ska öppnas tidigast föreskrivet provdatum eller första dagen för föreskriven provperiod. Ett prov som är förslutet får, efter beslut av rektor, öppnas tidigast dagen före föreskrivet provdatum eller föreskriven provperiod i syfte att anpassa provets genomförande för elever med funktionsnedsättning. Detta gäller dock inte sådana anpassningar som avser förlängd provtid och extra pauser. Om det föreligger starka skäl, till exempel att ett provmaterial behöver anpassas genom förstorad text, kan rektor besluta att provens förslutning får öppnas dagen innan provets genomförande.²⁸

I granskningen uppger 1 av 67 rektorer att denne tagit beslut om att öppna prov i förtid (dagen innan genomförandet) i syfte att göra anpassningar. I det aktuella fallet avsåg anpassningen uppförstoring av text, vilket utgör ett tillräckligt starkt skäl att öppna proven dagen innan genomförande vilket också skolan avsåg göra.²⁹

Många skolor har ett aktivt arbete för att motverka otillåten spridning av nationella prov

I denna granskning uppger 19 procent av rektorerna att skolan, under det senaste året, påverkats av otillåten spridning av provuppgifter. Resultatet är en minskning med fem procentenheter jämfört med granskningen 2018. Den spridning rektorerna har erfarit är ett matematikprov (år 2018) och en laborationsdel i ett NO-prov som under våren -19 spreds via Snapchat till eleverna. I samtliga fall uppger rektorerna att spridningen startat på andra skolor än den egna. Även Skolverket bekräftar bilden av minskad spridning av prov med föreskrivet provdatum, två av 24 prov har spridits i förväg, vilket är en markant minskning jämfört med tidigare läsår.

Flera av rektorerna uppger att de arbetar aktivt för att motverka otillåten spridning av nationella prov. Att utifrån Skolverkets föreskrifter, hanteringsinstruktioner och checklista för nationella prov, kommunicera och säkerställa att skolans rutiner är förankrade i alla led, att säkerställa att proven förvaras väl inlåsta i utrymmen dit få har tillträde och att ge lärarna tillgång till proven samma dag som genomförande, är några av de aktiviteter som rektorerna uppger.

Den förbättring rektorerna själva uppger att skolan kan göra avseende hantering, rör i första hand att se över de leveransavtal skolan har med postdistributören.

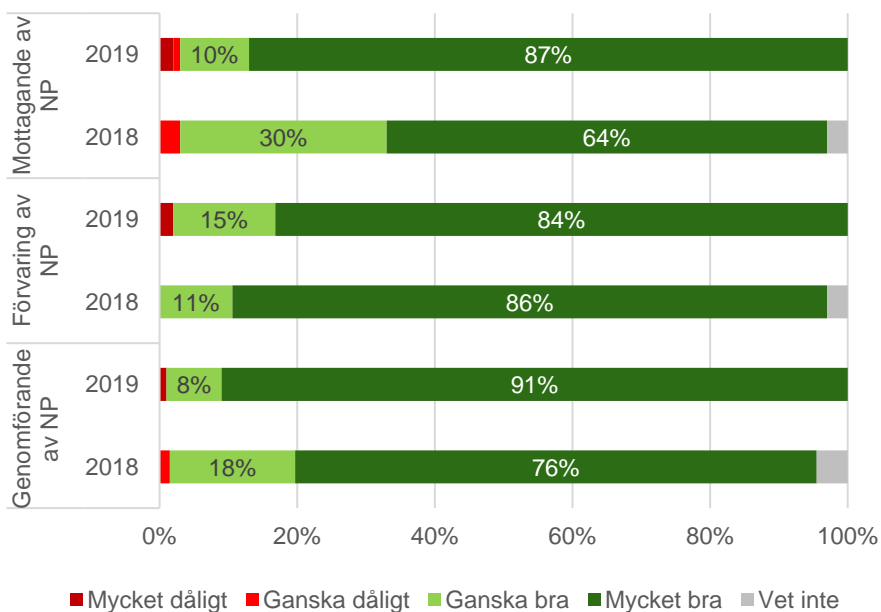
På frågor om hur rektorerna själva bedömer skolans rutiner för mottagande, förvaring och genomförande av prov är en övervägande majoritet nöjda. I en jämförelse med granskningen 2018 syns en förflyttning från att rektorerna tidigare varit "ganska nöjda" med skolans rutiner till att i vårens granskning uppge att de är "mycket nöjda". Särskilt tydligt är resultatet vad gäller skolornas rutiner för mottagande och genomförande av nationella prov.

²⁸ Se 14 § Skolverkets föreskrifter om hantering och genomförande av nationella prov (SKOLF5 2013:19); Skolverket (2019). *Nationella prov – hanteringsinstruktioner* samt Skolverket (2019). Checklista för att förhindra spridning av nationella prov.

²⁹ Se 14 § Skolverkets föreskrifter om hantering och genomförande av nationella prov (SKOLF5 2013:19) samt Skolverket (2019). Checklista för att förhindra spridning av nationella prov.

Intressant att notera är att det inte är någon rektor i årets granskning som uppger att de inte kan ta ställning i frågan (besvarar frågan med "vet ej"). En möjlig förklaring är att fler rektorer i årets granskning sett över skolans rutiner och därmed har större insikt i skolans arbetsrutiner och kan besvara frågan.

Hur fungerar er skolans rutiner avseende...(rektorsers självvärdering)? Andel (%) av samtliga granskade skolor (2018 n=66; 2019 n=67).

Referenslista

Proposition 2017/18:14. *Nationella prov – rättvisa, likvärdiga, digitala.*

Riksrevisionen (2018). *Otillåten spridning av nationella prov – vad gör Skolverket och Skolinspektionen?* Stockholm: Riksrevisionen.

Skolverkets föreskrifter om nationella kursprov i gymnasieskolan läsåret 2018/2019 (SKOLFS 2017:99).

Skolverkets föreskrifter om nationella prov i årskurs 3, 6 och 9 i grundskolan läsåret 2018/2019 (SKOLFS 2017:96).

Skolverkets föreskrifter om hantering och genomförande av nationella prov (SKOLFS 2013:19).

SFS 2010:800. *Skollag.*

Skolinspektionen (2019). *Betygsättning på högskoleförberedande program i kursen svenska 3.* Stockholm: Skolinspektionen.

Skolinspektionen (2018). *Ombedömning av nationella prov 2017 - Fortsatt stora skillnader.* Stockholm: Skolinspektionen.

Skolinspektionen (2018). *Rättvis och likvärdig betygsättning i grundskolan – granskning av rektorers och huvudmäns arbete.* Stockholm: Skolinspektionen.

Skolinspektionen (2016). *Samverkan för en likvärdig bedömning.* Stockholm: Skolinspektionen.

Skolinspektionen (2015). *Processerna spelar roll.* Stockholm: Skolinspektionen.

Skolinspektionen (2014). Rapport 2014:08. *Uppenbar risk för felaktiga betyg - En kortrapport om likvärdighet och kvalitet i skolors betygsättning.* Stockholm: Skolinspektionen.

Skolinspektionen (2013). *Rapport T-2013:01 Tillsyn av bedömning och betygsättning - Med fokus på skolor med stora avvikelser i förhållande till Skolinspektionens omrättning och i relationen mellan nationella prov och slutbetyg.* Stockholm: Skolinspektionen.

Skolinspektion (2012) rapport 2012:8. *"Vi har inte satt ord på det". En kvalitetsgranskning av kunskapsbedömning i grundskolans årskurs 1-3.* Stockholm: Skolinspektionen.

Skolinspektionen (2011) rapport 2011:4. *Betyg i gymnasieskolan - En kvalitetsgranskning av betygsättning i historia A, kemi A och svenska B.* Stockholm: Skolinspektionen.

Skolinspektionen (2010) rapport 2010:12. *Betygsättning i gymnasieskolan 2010 - Engelska A, Naturkunskap A samt Ellära A.* Stockholm: Skolinspektionen.

Skolinspektionen (2010) rapport 2010:10. *Arbetar skolor systematiskt för att förbättra elevernas kunskapsutveckling?* Stockholm: Skolinspektionen.

Skolverket. <https://www.skolverket.se/temasidor/digitalisering/digitala-nationella-prov/digitalisering-av-de-nationella-proven> Hämtad: 10 jun. 2019.

Skolverket (2019). *Checklista för att förhindra spridning av nationella prov.* Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2019). *Nationella prov – hanteringsinstruktioner.* Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2018). *Skolverkets Allmänna råd med kommentarer. Betyg och betygsättning.* Stockholm. Fritzes.

